

Vlastivěda moravská

II. MÍSTOPIS MORAVY, STRÁŽNICKÝ OKRES

Napsal Dr. František Dvorský

V Brně 1914

LIPOV

Městečko Lipov — psané obyčejně Lipov — leží 13 km východně města strážnice ve výši 240 m nad mořem, v údolí u lesíka zvaného „Panský háj“ podél řeky Veličky, která třemi rameny městečko protéká a zde 2 mlýny žene. Pět ulic vede do podélného náměstí, které od návsi ničím se nerozeznává. Domy stojí těsně vedle sebe průčelím do ulice. Hlavní ulice tvoří několik řad skoro rovnoběžných s uličkami příčnými. Grunty a chalupy jsou promíchány. Staré domy měly výstupky tak zv. „gánky“, novější jich nemají. Zahrádky jen před některými domy jsou od starodávna. Asi 1 km západně Lipova stojí samota „Padělský mlýn“ patřící do Lipova.

R. 1830 napočítáno ve 181 domech 1059 obyv., r. 1870 v 223 domech 1242 obyv., r. 1890 ve 301 domě 1602; r. 1900 obyv. 1755, r. 1910 načítáni 1504 obyv. národnosti české.

Domy nynější mají pevný kamenný základ, ostatek zdíva jest postaven z tak zv. kotovic, omazaný blátem a zalíčený vápnem. Na domech, ve kterých bydlí svobodná děvčata, viděti nade dveřmi a nad okny malované různé květy. Byty v Lipově jsou jednoduché. Na přední straně domu jest nízká světnice o 2 oknech; vedle ní po délce do dvora jest kuchyně s ohniskem a kotlem, vedle kuchyně komora, pak chlévy, vše pod jednou střechou, buď doškovou nebo křídlicovou; na dvoře stojí krmník, zřídka kde záchod. Nábytek rozestaven jest jako jinde v okolních vesnicích. Kroj a nářečí jsou sice Horňácké, ale jeví se v obojím silný přechod k tak zv. moravskému; mnozí, zejména muži, kraj již opustili.

Hlavní obživou lidu jest polní hospodářství a chov dobytka. Do území patří: 1027 ha pole, 158 ha luk, 39 ha zahrad, 57 ha vinic, 130 ha pastvin, z čehož se platilo pozemkové daně 5131 K; domovní třídní daň obnášela 909 K. Půdy jsou celkem úrodné, neboť i cukrovce a kukuřici se tu daří.

Ovocnictví, ač v nadučiteli Mich. Kotáskovi, jenž mnohá léta zde působil, mělo horlivého pěstitele, přece nevyvinulo se tou měrou, jak by jeho píle byla zasluhovala. (Jsa dobrým štěpařem ušlechtil na 8000 ovocných stromů, které z části prodal, z části rozdal.) Také vinařství za posledních let valně pokleslo netečností občanů. O znamenitém kdysi víně Lipovském dnes nikdo nemluví. Na zimu mnoho lidí odchází do továren (do Rohatce, do Hodonína a jinam). V posledních letech vystěhovalo se 5 rodin do Ameriky. Za dřívějších dob rozléval se mezi Lipovem, Tasovem a Blatnicí k Veselí rozsáhlý rybník; nyní jsou jen 3 skrovné rybníčky u „Padělského mlýna“.

Řemeslníků a živnostníků jest zde jen několik: 2 mlynáři, 2 kováři, 1 kotlář, 1 zámečník, 1 truhlář, 1 obuvník, ale mnoho tkalců, kteří tkají konopné plátno pro svou domácnost; skoro v každém domě mají tkalcovský stav. Bezmála každý občan jest tesařem a zedníkem, mnohý i ševcem. Cech

byl zde jen tkalcovský, po kterém se ani pečeť, ani listiny neuchovaly. Hostince jsou zde 4, obchodníků se smíšeným zbožím 5.

Lipova dotýká se jen jedna silnice, která vede ze Strážnice do Velké.

Trhy má městečko od starodávna dva: první v úterý po Velikonocích, druhý v úterý po Všech Svatých. Pošta a telegrafní stanice jsou v Hroznové Lhotě, kde jest také sídlo obvodního lékaře. Nejbližší železniční stanice jest ve Veselí.

Obecní jmění, které pozůstává z polí, luk a nízkého lesa, počítá přes 100.000 K.

Nelze o tom pochybovati, že od té doby, co osada Lipov městečkem se stala, zde byl kostel s farou dobře dotovaná. Jako na celém Strážnickém panství, i v Lipově ujalo se husitství, fara stala se utrakvistickou, později snad evangelickou (luteránskou). O jejich osudech, jakož i o farářích zdejších před bitvou Bělohorskou jen skrovné máme zprávy: R. 1552 Jan III. z Žerotína a na Strážnici dává knězi Jiříkovi z Bojnic, faráři lipovskému, právo, se svým statkem buď za zdravého života neb na smrtelné posteli dle své vůle naložiti a manželce a jeho dětem po jeho smrti se vystěhovati, kam by se líbilo.

R. 1600 byl pastor Václ. Fabricius z Lipova dosazen do Nového Jičína, pak r. 1601 povolán byl do Hranic; r. 1607 byl pastorem v Lipově rodák uherský Matěj Plorantius (Plaček?) býv. vychovatel u Karla z Žerotína; z Lipova dostal se do Lipníka, kde působil ještě r. 1618.

Za panování Žerotínských mnozí obyvatelé přihlásili se k sektě Bratrské, která pak zde měla četný sbor a školu. Největší přízni těšili se Bratři ze správy statku Strážnického Alžbětou Slavatovou z Košumberka, vdovou p. J. Jetřicha, jeto ke zboru darovala 2 podsedky a je na věčné časy od roboty osvobodila. Zachoval se nám o tom darování následující list:

„Panu Šťastnému Matúškovi do do Kněžduba ceduli.

Pane Šťastný Matuško! Dobrý a šťastný den Vám od Pana Boha vinšuji a při něm jiného všeho dobrého přála bych Vám věrně ráda. Z Lipova některé osoby ke mně přišli, oznamujíce mně, že jim tomu věřiti nechcete, abych ty dva podsedky k zboru dáti měla; oznamuji Vám, že jsou mně před některým dnem ti, kteříž do zboru chodí, žádali, abych takové dva podsedky k témuž zboru obrátiti poručila a oni aby je opravití dali tak, by když některý správce Bratrský tam přijde, opatření míti mohl. I nemohouce jejich žádosti oslyšeti, jsem je dala, aby jich k zboru obrátili, i také platy stálé a roboty odpustila, tak aby tím ničímž mně povinni nebyli. Když vůli mou znáte, budete se věděti, jak spraviti. S tím milost Boží rač zůstati s Vámi

Dáno na Strážnici v neděli první v postě léta 1600

Alžběta Slavatová z Chlumu,

z Košumberka a na Strážnici.“

(Pečeť p. Slavatů)

Po vykázání nekatolíků z Lipova zpusťla fara a pro nedostatek katolických kněží obsazena nebyla; městečko přikázáno faře Velecké, odkud každou čtvrtou neděli v Lipově služby boží byly konány. Za to dostával farář velecký desátku z Lipova 33 kop pšenice a tolik ovsa a 1 kopy a 6 kusů slepic. Kromě desátku patřila k faře zahrada přes ½ míry velká a kus pustého pole „na Kvítkovce“.

Teprve roku 1784 lokální kaplan do Lipova dosazen byl, a sice sisterciák velehradský Vojtěch Jan Machek, jenž zde působil do r. 1808; po něm ustanoven Šimon Pechník, pak roku 1814 Michal Barčaj, který působil zde skoro 25 let dosazen byl na faru Velehradskou. Jeho následoval r. 1839 Matěj Zahálka, který zde zemřel r. 1862; za něho byla r. 1856 lokálka povýšena na faru. Po něm farařoval od r. 1863—1876 Viktor Zlámal, po něm Frant. Kvasnička, pak Alois Ulman a nynější farař Fab. Keppert.

Farní matrika založena r. 1785, farní pamětní knihu založil farař M. Zahálka.

K Lipovu přífařena jest pouze ves Louka ležící v Okrese Uh.–Ostrožském.

R. 1912 žilo ve farnosti Lipovské 2720 duší.

Starý gotický kostel stával na témže místě jako nový. Roku 1874 byl zavřen, protože zdivo bylo rozpuháno a strop hrozil sesutím. Pak byl úplně zbořen a postaven nový prostranný kostel nákladem 25.000 zl. stř., z čehož Matice náboženská kryla 20.000, ostatní hradili farníci. Na podzim r. 1880 byly konány služby boží již v novém kostele. Vysvěcen byl od strážnického děkana Martina Novotného.

Obrázek 1: Lipovský kostel (str. 376)

Okolo starého kostela stával hřbitov, kam se pochovávalo do r. 1839, kdy nad městečkem na trati „Forvalkách“ založen hřbitov nový. Mimo to stává ještě tak zv. hřbitov „kolerovský“ z r. 1831 na „Kopance“.

Na staré věži postavené r. 1790 visely 2 zvony. Větší vážící 150 liber měl nápis: „Václav Malý z Valčic mne ulil. Tento zvon dala dělati celá obec Lipovská roku 1670“; r. 1853 pukl a obec dala ho přelít v Brně u Frant. Hillera ke cti sv. Floriána roku 1853; nyní váží 239 liber. Na nynější věži visí 3 zvony: největší 300 lib. těžký, ulitý ve Víd. Novém Městě ke cti sv. Cyrila a Metoděje.

Starých soch a křížů v okolí není.

Zavedením náboženské reformace zanikly v Lipově školy evangelíků a bratrů a dlouho pak Lipované postrádali školního vyučování. Teprve za panování královny Marie Terezie r. 1775 připomíná se opět učitel v Lipově. Stará školní budova, malá to chaloupka, byla r. 1866 tak sešlá, že z nařízení ji dítky opustily, poněvadž hrozila sesutím. Vyučováno zatím v místnostech najatých, pramizerných, až do podzimu r. 1868, kdy nová jednopatrová budova pro 2 třídy určená otevřena byla. R. 1889 stala se škola trojtřídní; nyní je škola, kterou přes 350 dítek navštěvuje, 5třídní s 1 pobočkou; nadučitelem jest Vl. Materna.

Až do roku 1861 byly sem přiškoleny děti z Louky. Z dřívějších učitelů nejdéle zde působili (1831—1900) (skoro 70 let) Josef a Michal Kotáskové, otec a syn, před nimi učiteloval zde jistý Adamec, jehož syn Ondřej stal se generálem.

Plat učitelův byl, jako jinde, až do upravení velmi skrovný: sestával ze školného od dítek, z platu za varhanictví a z naturálních dávek, které trvaly až do r. 1870. Toho roku Michalovi Kotáskovi místo pšenice a ovsa bylo povoleno 60 zl. z obecní pokladny lipovské a 25 zl. ze vsi Louky; za hraní na varhany a konání jiných obřadů kostelních užíval od obce pole na 3 míry.

Pamětní knihu školní založil r. 1870 Mich. Kotásek a r. 1885 také školní knihovnu, na kterou obec uvolila se přispívati ročně 5 zl., mnoho knih daroval farář Frant. Kvasnička.

Školní matriky jdou od r. 1834.

Lipov byl od starodávna samostatným statkem, jenž patřil rodu vladyckému, který držel Strání, Korytnou a Horní Němčí a byl bezpochyby spřízněn s majiteli hradu Kasperka. Nechybíme, když za nejstaršího nám známého majitele Lipova považujeme Chotěbora z Lipova, jenž na listině Ulman z Velké z r. 1348 podepsán jest jako svědek Chotěbor de Tylea. (Tilia = lípa. Chotěbor bylo v té rodině i později oblíbené jméno. Brandl považuje „Tylea“ za Tillendorf jihoz. od Frýdlantu; ale že všichni ostatní svědci jsou z nejbližšího okolí, to padá na váhu a náš náhled podporuje.)

R. 1358 drželi Lipov bratři Pavel ze Strání a Ctibor z Lipova; r. 1358 Pavel ze Strání poukázal své manželce Alžbětě 300 kop gr. věna na Lipově a na Němčí (míněno zde Horní Němčí). K rukou Pavla ze Vzdúnek (D. O. I. 573); roku následujícího oba bratři prodali městečko Strání, 1/3 Němčí a Korytné a právo na třetí ves Volenov Fraňkovi a Petrovi a jejich synovi Václavovi z Kunovic. Pavlík prodal ty vesnice jménem sirotků Miloty a Beneše z Kansperky. (D. O. I. 685.) R. 1368 Beneš Hus z Kansperka (Gansberga) a jeho syni vešli ve sstupek s Chotěborem, synem Miloty, řeč. ze Strání, což však markrabí dovoliti nechtěl, maje sám nějaké právo na ten statek. Brzy však od svého práva upustil a poněvadž Chotěbor, syn Milotův, neměl dosud let na sstupek, markrabí mu ze své moci léta doplnil. (D. O. I. 1082.) R. 1366 Ctibor z Lipova ze svým zbožím, které měl v Lipově, Němčí a Korytné, spojil se s panem Benešem z Kansperka, načež se tento i později jeho syn Vernuš a Vilém psali z Lipova. Avšak r. 1379 stěžoval si týž Ctibor na Vernuše, syna Beneše Husa (z Kansperka), před markrabím, že Vernuš na tento spolek ohled nebere a na svých statcích dluhy dělá; protož žádal, aby markrabí dovolil, by on toho sstupku prost byl. Na to

ihned odevzdal ves Lipov Václavovi z Kravař, pánu Strážnickému a nejv. komorníku cúdy olomoucké. (D. O. III. 559.) Úplně přešel Lipov na pána Strážnického teprve r. 1381 tím, že nejen Ctibor, nýbrž i jeho společníci Vernuš a Vilém z Lipova městečko Lipov celé, polovici Němčí a v Korytné a 7 lánů se vším příslušenstvím prodali Petrovi z Kravař-Plumlova, strýci a poručníkovi Petrovi z Kravař – ze Strážnice. (D. O. IV. 58.)

R. 1392 Petr z Kravař-Plumlova přenesl věno 14 kop Kateřiny, manželky Stachovy z Kokor, která měla v Žerůtkách a ve Lhotce (u Lysic), na Lipov. R. 1417 dal Petr z Kravař, ze Strážnice, hejtman Moravy, na městečku Lipově zapsati Líčkovi z Újezda 300 kop ve 30 kopách úroku, načež tento věno své manželky Doroty z Nevojic u Letošova (u Bučovic) na Lipov přinesl (D. O. VIII. 455) a táž Dorota, když ovdověla, odevzdala r. 1420 totéž věno p. Petrovi z Kravař.

Od těch dob nebyl více Lipov od pánů Strážnických zastaven a sdílel majetníky s městem Strážnicí. (Viz tam.)

Zřídka jen nalézáme o Lipově některou zvláštní zmínku ve starých knihách, zejména v „Půhonech“. Stůjítež zde nejdůležitější:

R. 1482 stala se smlouva mezi p. Bertoldem z Lipého a bratřími Mikulášem a Václavem z Vojslavic (u Bučovic) o vedení vody, která teče do Blatnice na rybníky Lipovské. Mezi svědky jest Mikuláš Nepr z Vojslavic a Jan z Rožmberka z Bukovic, purkrabí na Strážnici. Tato smlouva o vedení vody na rybníky Lipovské a Veselské obnovena byla pány Janem z Žerotína a Fulneka a jeho synem Petrem z jedné a vladykami Mikulášem a Václavem z Vojslavic ze strany druhé.

R. 1486 pohnali Viktorin a Bernard z Žerotína bratra svého Jana z Žerotína ze 300 zl., že jim z jejich vinohradův z hor Lipovských vína desáteční pobral a toho jim napraviti nedbá. Z toho roku máme v Půhonech jmenovány některé občany lipovské; jsou to: Mikeš, hlídač, Blažek, kovář, Pech, Mrázek, Jan Medrunka, Martin Hereš, Jiří Hocola, Pavel Benediktův, Matěj Kučma, Alex, fojt, Mikuláš Vrána; r. 1511 jmenování v „Půhonech“ opět Alexin, fojt, a Toman, šafář z Lipova.

R. 1513 Jan a Bartoloměj, bratři vlastní z Žerotína a Fulneka, pohnali Johanesa z Kunovic ze 2000 kop, že jest jim vzal vodu v loučku pod Velikou Blatnicí, kteréžto vody polovice na rybník jejich Lipovský jíti má, kdež oni toho na něm žádali, aby jim tu vodu pustil podle spravedlnosti jejich, toho jest učiniti nechtěl. Po ohledání rozhodli páni: „Poněvadž p. Jan z Žerotína provádí i smlouvu ukazuje, že polovice vody na rybník jeho Lipovský a polovice na Veselský jíti má, že páni toho při té smlouvě nechávají.“

R. 1517 Jan z Kunovic pohnal Bartoloměje z Žerotína a na Strážnici, že Vaškovi Hambálkovi, synu z Lipova, od něho vzato bylo oduštění podle obyčeje a řádu země a on ho propustiti nechce a p. Jana z Žerotína a na Strážnici, že mu nechce na svědomí vydati Blažeje Pavlíčkova z Lipova.

R. 1528 Hynek Bilík z Kornic a na Veselí pohnal p. Jana st. z Žerotína a na Strážnici z 1000 hř. gr., že Martina Pechu a Václava Honšova, lidí svých z Lipova, před pány a p. hejtmanem k svědomí k jeho potřebě postaviti nechce a za druhé, že lidé z Lipova zejména Vašek Hledic, Dufek Horšův, Martin Kačenů, Jura Pešů, Jiřík Psík, Jan Vechin, Pavel Šenků a Pavel Kútek přes záповěd od něho učiněnou svévolně na gruntě jeho orali a pan Jan té své vůle od lidí svých napraviti nechce.

R. 1538 Bohuslav Štolbašský pohnal p. Bartoloměje z Žerotína a na Břeclavi ze 300 zl., že jsou mu slíbili, když prodal mlýn (v Lipově), lidé jeho z Lipova Martin Kolečko a Martin Mulan za mlynáře

Žadovského a že měli k sobě ještě přibrati 4 hodné rukojmí na tu sumu a tomu dodnes zadost neučinili a ten základ svrchu jmenovaný jemu propadli. A on pan Bartoloměj týž lidí svých míti a k tomu držeti nechce, aby slibu svému dosti učinili.

Z r. 1548 máme důležité zprávy o obou mlýnech Lipovských. Toho roku Jan z Žerotína a na Strážnici, nejvyšší komoří, přepouští mlynáři Mikulášovi na mlýně v městečku Lipově na Dolním konci 2 díly, které na něm měl, tak aby celý mlýn byl nyní mlynářův. Za to má mlynář dávat 80 měř. žita a 1 zl. ročně, polovici o sv. Jiří, druhou o sv. Václavě. Jan z Žerotína přidal mu ke mlýnu čtvrt role v městečku Lipově od toho poloulání, které slove Kohoutkovské, z čehož má platiti 24 gr. bílé. Na stavbu a opravu má dostávat potřebné dříví a ti robotníci, kteří od starodávna k tomu mlýnu patřili, mají zůstati.

Stejným způsobem přenechal mlýn na Horním konci v Lipově, na kterém také 2 díly, i se zahradou dědičně Matěji, mlynářovi. Za to měl mlynář ročně dávat 100 měř žita a 2 zl. ve dvou lhůtách. Právo na dříví z lesa a robotníky měl jako předešlý. Každý ten mlýn měl 3 kola moučná a 4 stupná.

R. 1596 pohnal Jan Jetřich z Žerotína a na Strážnici Jana Jetřicha z Kunovic ze 2000 hř. gr., že r. 1595 za času podzimního orali mu Štěpán Komnianský, Jíra Nezdenský a Jan Šprinc a jiní poddaní z Velké Blatnice do gruntů městečka Lipova přináležejících a toho napravit nechte. Podobně pohnal jej ze 200 hř. gr. stř., že léta 1593 ve čtvrtek po sv. Filipu a Jakubu Mach Vašků, fojt z Malé Vrbky, Matouš Kazinitka a Pavel Tylecký oba z Malé Vrbky, poddaní jeho, čekali na Jana Kubíčkova z Lipova, jej beze vší příčiny, když jel z louky své Vojšické, svázali, s koněm a vozem dovezli do dvora Ostrovského, dle vůle hladem mořili a toho napravit nechte.

R. 1595 jmenují se v Půhonech masař Daniel Havránek a Jan Kovář z Lipova.

R. 1597 Jan Jetřich z Žerotína dovoluje Lipovským rúbat dříví na stavivo a palivo pro svou potřebu a pásti v Strážnických horách, a sice za dávku 70 měřic ovsu a 70 slepic o vánocích. Avšak dříví nesmějí na jiné panství ani darovati ani prodávati; z dříví lískového a dubového nesmějí hole rúbat i z kmenů lipových líčí na provazy loupati.

Kdožby takové zlořády činil, k výstraze trestán bude.

Podepsali: Jiří Hoštický z Hoštic na dvoře svob. v Miloticích, Sebald Čačka z Herndorfu a na svob. dvoře v Kněždubě.

Stejné povolení obdrželi za různé poplatky lidé z ostatních osad panství Stážnického.

Žerotínská lejstra s počátku 17. stol. udávají počet usedlých v městečku Lipově: 43 pololáníků, 53 čtvrtníkův a 16 „hrubých“ podsedníků. Od gruntů pololáních a čtvrtních odňato jest 7 luk, které darovány jsou od J. M. p. Frydricha z Žerotína p. Petrovi Vojskovi na Veselí. Schází z nich platu 42 měř ovsu a 42 slepic. (Byly to louky na Vojšících.) Tyto louky osvobodil mu roku 1610 Jan Frydrich z Žerotína od všelijakých platův, ospův a jiných povinností. Plat stálý z gruntův za vejce a sýry byl při sv. Jiřím: z půllánu 30 gr. 3 d., ze čtvrti 10 gr. 1 ½ d., z podsedku 8 gr., z „hořstatu“ 5 gr.; o sv. Václavě mimo to předešlé ještě z půllánu za 4 slepice 6 gr. 6 d., ze čtvrti za 2 slepice 3 gr. 3 d. Celkový gruntovní plat za vejce a sýry činil 56 zl. 47 gr.

Z krčem, jichž bylo 28, platilo se po 8 gr. a sladových peněz z každé krčmy při sv. Václavě 5 gr. 1 ½ h. Plat z „Koutu“ dvakrát do roka: Matěj Šimků 1 ½ gr., Martin Psíků, Matěj Lukšů, Jan Lukšů a Tom. Mlýnků po 2 ½ gr. a Jíra Zemela 5 gr.

Ze včelína dvakrát 6 ½ gr., mimo to o sv. Jiří kostelu Lipovskému 2 funty vosku.

Za Oujezdni pšenici platil při sv. Václavě pololán 1 měř., čtvrtlán a hrubý podsedeck po ½ měř.; za oves a slepice od luk „na Vojšicích“ celkem 10 mtů 12 měř. a 5 kop 12 slepic; od luk „nad Hájem“ 1 met 27 měř. a 57 slepic; z luk „na Závrbčích“ 4 mty 22 měř. a 2 kopy 22 slepic. Ovsu platového bylo z gruntu půllán 1 měř., ve čtvrti ½ měř. a z podsedku ¼ měř.

Plat z luk kněžských, když kněze tam není, na pána se podává. Lukáš Machala drží louku kněžskou, za češ dává 6 měřic ovsu a 6 slepic. Kněz drží 2 louky a dává 12 měřic a 12 slepic.

V Lipově jest jatek vystavěných 10; každý řezník dává kámen loje a jeřábka a z jatky po dvakrát 4 zl. 10 gr.

Obec Lipovská platila: za hlásku 5 zl. 15 gr., z vola dvakrát po 3 zl. 15 gr., za vinný šenk 8 zl., za šindel 1 zl. 10 gr., ostatní povinnosti měli Lipovští jako v městě Strážnici.

R. 1611 Jan Frydrih z Žerotína a na Strážnici vinohrad, který slove Slavatový (na 49 greftů) v hoře Lipovské, kterýž jemu po smrti nebožky uroz. paní Alžběty Slavatovny z Chlumu a z Košumberka s boudou nejv. brněnským právem prisouzen byl, dal své manželce Marii Magdaleně Žerotínské, roz. z Kunovic, v úplný majetek a v užívání, osvobodiv jej od zemního a od desátku vinného. Panství Strážnické bylo povinno všechno dříví potřebné na kádě a sudy jí dodati a také holoví (hole) na obruče. Co se děláni toho vinohradu týká, byli obyvatelé z Velké Vrbky svých povinných 200 dní robotních tam pracovati, a kdyby těch dní nestačilo, ostatek měli Lipovští dodělati. Za to ale paní Magdalena byla povinna jim tovarych, jaký v okolních vinohradech v obyčeji jest, platiti. Dostala též právo sebrati hrozny mimo den pro horu ustanovený, víno od hory domů voziti aneb pod horou prodati dle libosti.

Stalo se za horného přísežného lipovského Pavla Janulka. V indexu register purkrechtních pro městečko Lipov založených r. 1594, který vede záznamy až do r. 1652, uvedeno jest i se mlýny 75 selských gruntův. Od r. 1604 jest velká většina gruntů pusta a mnohé zůstávají pusty ještě po r. 1640. Mezi grunty nalézají se také rathous.

Ze jmen majitelů buďtež vytknuta jen některá: Žídek, Padělek, Psík, Lopúnek, Strejčaník, Miškář, Kotlák, Razulka, Ondrlička, Ošúkal, Čubka, Derebis, Vařej, Náklový, Šarda, Řitka. Z obsahu vyjímáme, že z gruntu čís. 41 Jana Věžňového dědicové dávali r. 1617 18 zl. na kostel a zbor městečka Lipova, aby jeho hospodářové společně na rovné díly vyzdvihovali a na ty chrámy Páně k dobrému obraceli; u čís. 17. Bartoše Tkadlce: Její m. uroz. pí. pí. Alžb. Slavatová z Chlumu a z Kušumberka a na Strážnici; poněvadž ten podsedeck svrchu psaný k sboru lipovskému pro opatření správců a kazatelů koupěn jest, což jakékoliv roboty a platy stálé z toho posudku J. M. k tomu náležitě jsou, ty jest všecky odpustiti ráčila, aby nyní i na budoucí časy těch robot vyplňovati a platu dávati povinni nebyli. (V další poznámce stojí: pustý.)

O mlýně tam čteme: Čís. 54. Mlýn p. Václava Zálužského 1596. J. M. vys. uroz. p. p. Jan Jetřich z Žerotína a na Strážnici ráčil mlejn v městečku Lipově s dobrým rozmyslem svým prodati uroz. paní Lukrecii Jordánce s jedním vinohradem v Klučové hoře s presem, s polemí, co od starodávna k tomu mlejnu náleželo, též s jednou nivou rolí ležící při vinohradech hory Radostné

a jednou loukou na Kněždubsku za volný a svobodný za sumu 1200 zl. Místo závdanku sobě věna svého po Václ. Zálužském srazila 600 zl.; ostatek platiti má od 1596 v posudku pořádně po 30 zl.; a mimo to placení pí. Lukrecie bude povinna každého roku z téhož mlejnu platu obilního dávatí a platiti do důchodu J. M. páně 24 zl. R. 1598 platit za mlejn na místě manželky své Lukrecie pan Hendrych Pflancz. R. 1602 s dovolením uroz. pí. pí. Alžběty Slavatové z Chlumu – z Košumberka a na Strážnici uroz. p. Hendrych Pflancz z Filadu prodal jest mlejn Dolní v městečku Lipově Tomášovi Pěkníkovi ze Strážnice. – R. 1603 Tom. Pěkník prodal mlejn Dolní lipovský Mikulášovi Hrdému ze Strážnice za 1325 zl. – R. 1614 purkmistr Jíra Kurka prodává požár patřící sirotkům Hrdého J. M. uroz. p. p. Janu Frydrychovi z Žerotína a na Strážnici za 324. zl. – R. 1614 J. M. p. Frydrych z Žerotína a na Strážnici ráčil ten mlejn na 4 díly rozdělití a 4 hospodářům prodati a sice po čtvrti: Jírovi Jmelovi Martinovi Hrubému (který také dostal sklep), Jakubovi Smyslíkovi a Mik. Linhartovi; povinni byli jako ostatní podsedníci robotovati a každoročně do důchodu po 10 gr. spravovati. (R. 1618 byly všechny díly pusté.)

Z lejster sirotčích sepsaných z poručení J. M. vys. uroz. p. Jana Jitřicha ml. z Žerotína a na Strážnici r. 1594 od Václ. Letovického, měšťana Boskovic a Ježova, dovídáme se, že za vpádu uherského r. 1605 mnoho lidí bylo odvečeno do zajetí do Uher; jen přes 10 sirotků od nepřátel bylo zajato. Před tím rokem byl v Lipově značný blahobyť; to dokazuje položka 70. sirotčí knihy, ve které vypočteno, kolik na šatech a prádle se dostalo osiřelé Dorotě Kubíčkové: 2 duchny, 1 peřina, 1 poduška, patery rukávce tenké, jedny konopné, fěrtochů 6 konopných a 2 tenké, plachetka 1 odívací tenká, 1 ubrus prostý, 2 malované, 1 ručník, 5 cich konopných a 1 tenká, 1 číška malá, rúšek všech 3, jedna brněnská, druhá hedvábná, třetí prostá, plachet konopných a lněných 5, prostěradlo 1 tenké, lněného plátna 7 loket, konopného 4 ½ lokte.

Jak nízko ceněny grunty, obilí a dobytek po roce 1620, ukazuje zápis pro sirotka Annu a její macechu Zuzanu ze mlýna Mezného: grunt s poloulánem rolí 80 zl., ječmene 16 měřic za 6 zl. 28 gr. 5 d., hříbě 5 zl., 2 krávy 12 zl., 10 ovec 8 zl. 17 gr. 3 d., 2 kusy svinského dobytka 3 zl., 11 klátů včel 30 zl. Vinice i víno cenu držely: 2 achtele vinohradu v Žerotíně a 2 díly boudy ceněny na 333 zl. 1 gr., 3 bečky vína na 60 zl.

Statek zběhlých sirotků připadl pánovi; r. 1612 uroz. p. Jan Frydrych z Žerotína a na Strážnici prohlídaje na věrné a platné služby uroz. p. Jakuba Kobylského z Kobylí, ouředníka svého na Strážnici, dává od zběhlých sirotků (Mik. Lukšového) jemu tu spravedlnost. Stalo se za přítomnosti uroz. p. Jindřicha Saka z Bohuňovic a vys. učeného p. Frydrycha Pieriusa z Gizafeldu.

V knize sirotčí nová jména se vyskytují: Vnuček, Mrkal, Nevěra, Kocúrek, Tomšík, Bitka, Šlapák, Kapsa, Macigal, Otěra, Onučka a j.

Ještě r. 1646 je v sirotčí knize poznamenáno, že Pavel Onučka již přes 7 let v tureckém zajetí zůstává a sestře jeho se dovoluje, aby vinohrad jemu patřící obdělávala pro sirotka Adama, až by dospěl. R. 1669 bylo v Lipově jenom 38 domů obydlených, ale 61 pustých, vinic načítáno 683. R. 1775 žilo v městečku 52 čtrtníků, kteří měli asi po 26 měř polí; mimo to užívali společně pastvin na 300 měř a 72 měř pustých polí; poločtrtníků (s 18 až 25 měrami pole) 28, celých podsedků 5, polovičných 18 (obojí měli asi 4 míry pole), domkařů 8, hoferů bez domků, kteří drželi nějaký vinohrad, 32.

Obec měla 171 čísel, z nichž skoro 70 ještě pusto stálo. Mezi domy byla škola, fořtovna a obecní hostinec. Do obce náleželo 2042 j. 1375□⁰ pole a luk, 212 j. 1583□⁰ vinic; panství mělo pouze 127 j. 111□⁰ pole za činži nechaného a 156 j. 1368□⁰ pole, které drželo; lesa bylo 58 j. 554□⁰.

Čtvrtníci robovali s párem od Václava do Jana 1 ½ dne, od Jana od Václava 3 dny; půlčtvrtníci robovali touž dobu 1 ½ až 3 dny pěšky, celopodsedníci 1 — 2 dny a polopodsedníci ½ — 1 den pěšky.

Proti dřívějším nacházíme v Lipově jména nová: Miškeřík, Švrček, Hrbář, Bělčík, Srubjan, Hranka, Škodák, Živnůstek, Galečka, Dolina, Krhačka, Miklošík, Drda, Jemánek, Teplinec, Viníček, Pokorník, Josefík, Hunička, Halíček, Jagoš, Pečeňa, Čerešňák, Gorošák, Hrešil, Krbica a j., což ukazuje na nové osídlení opuštěných gruntů v Lipově z Uher.

Jména tratí byla: Přední, Prostřední, a Zadní díly, Dobré a Horní padělky, Gruntovní, Tasovské kúsky, Záhumence, pod Radostnú, Nové pole, Nádavky; jména vinogradů: Stará hora, Staré grefty, Nové grefty, Krbčáky, Moravcovské, Bílovské, Radostná, Kučová a Slavkovská.

Celá obec platila za louky panské, kterých bylo 310 měř, 310 měřic ovsu a 64 slepic, za užívání dřeva z lesů 21 ¼ měřice ovsu, za oujezdni žito 27 měř. ovsu. Z pustých polí platil se 5. snop. Každý dům vysílal ročně 1 honce. Mlatci a ženci dostávali mzdy jako jinde na panství. Desátek z vinic byl 10. vědro a z každého achtelu vinice 7 mázů ročně; avšak přespólní, kteří měli vinice v Nové hoře, platili ročně dohromady 418 zl. 15 kr.

Lipovské víno bylo tehdy v dobré pověsti a nejen zdejší občané lipovské vinice drželi, nýbrž i lidé z vesnic okolních i vzdálených, ano i šlechtici a jiní zámožní lidé z různých míst. Z Velké mělo zde vinic 34 občanů, z Milokoště 8, z Blatnice 14 lidí, také panství Strážnické, Veselské, Uh.-Ostrožské, Uh.-Brodské a Velehradské. Kníže z Kounic měl vinic 30 měř, baron Minkvic 3 míry, baronesa Sucumbergová 6 měř, c. k. komorní ředitelství 36 měř, král. soudce z Uh. Hradiště, pán z Weisenburgu 10 ½ míry, pí. Stoklasová z Uh. Hradiště 18 měř, výběrčí potravní daně Koppensteiner 3 míry, farář strážnický Hnátek 3 měř., Jana Čepelková z Mezříče 12 měř. a j.

R. 1775 uvedeni jsou v Lipově 2 svobodní mlynáři. Martin Sekerka držel kromě mlýna zpustlý podsedeček 22 ½ míry pole a vinograd na 6 měř; ze mlýna platil 30 zl. ročně. Frant. Sýkora kromě mlýna, ze kterého platil ročně 40. zl., držel svobodné pole, ježto od panství zakoupil.

Svobodný mlýn býval vlastně jen mlýn Dolní, který byl spojen se svob. dvorem. Dvůr tento držel počátkem stol. XVII. Jan Reitein z Varjelit. R. 1623 odsouzen byl Jan (Hans) Reitein ke ztrátě 4. dílu svého jmění; v rozsudku praví se, že má mlýn a dvůr zcela zpustlý, na kterém dlužen jest 4000 zl., mimo to má prý dlužní úpis na 5000 zl., protože má na sv. Michala položiti 1000 zl. (Tím způsobem, ač byl ožebračen, přece r. 1624 platil lhůtu peněžní na svob. dvůr v Kněždubě, který roku 1632 úplně vyplatil.) R. 1728 dědil svobodný mlýn se dvorem v Lipově Frant. Karel Bojakovský z Knurova po paní Anně z Říčan, roz. Reiteinské z Varjelit. Ještě r. 1750 jmenuje se ten dvůr, který tehdy držel Jiří František Bojakovský sv. pán z Knurova Reiteinský; měl 41 měř pole, malou zahradu, 4 míry vinic a z luk na 30 vozů sena; nebylo na něm roboty ani jiných dávek; v protokole praví se, že ke dvoru náleží svobodný mlýn, který nese 80 zl., ze kterých do důchodu Strážnického plynulo 30 zl. 20 kr. Mlýn měl 2 složení s kašníkem; výnos dvora ceněn na 92 zl. 3 6/8 gr.

R. 1820 napočítáno v Lipově 179 domů s 215 světnicemi; pozemků udáno 2322 jiter. Tehdy pečtilo se ještě starou pečetí: „Sigillum senatus populique oppidi Lipoviensium“; ve znaku byl kozel (kamzíček?). Kromě již nahoře uvedených jmén tratí z r. 1778 jsou za dnešní doby jména: U plení, pod Hrázou, Břestky, u Blatnice, Rybníčky, Blaně, mezi Roháči, Petrušovce, Forválek, Trstěné, Hájové, Špáchovina (nízký les), Chrašť horní a dolní.

Obrázek 2: Znak Bojakovských z Knurova (str. 390)

Rodné domy drží 200 let Ondrůšovi, Sedlářovi a Karáskovi.

Dobré víno urodilo se v letech 1811, 1834 a 1868.

Živelní pohromy, nemoci a drahota: R. 1818 zničily kroupy veškerou úrodu i nastala hrozná bída a hlad; r. 1835 nastala brzy krutá zima, mnoho okopanin zmrzlo na poli, z jara pak velká nouze u lidu. Požářem r. 1850 zničeno 17 čísel, 91 kusů dobytka a 154 kusů drůbeže; r. 1862 vyhořelo 114 čísel, škoda páčila se přes 76.000 zl. a r. 1856 16 domů a 2 lidské životy vzaly za své. Menší požáry zaznamenány jsou v letech 1867, 1869, 1880 a 1881. R. 1831 zemřelo na cholera lidí 115, r. 1836 46, r. 1851 48 a r. 1866 60. R. 1853 onemocnělo mnoho sob na neštovice, avšak jen děti na nemoc zmrávaly.

Velký pád dobytka byl r. 1798, kdy padlo hovězího dobytka 326 kusů a r. 1818, kdy veškerý dobytek pošel. R. 1847 byla zde velká drahota obilí; lidé vařili a pekli z mlýnského prachu. Nepřátelskými nájezdy z Uher trpěl Lipov přečasto; nejvíce utrpěl r. 1605 Bočkajovci, r. 1663 Lipov i se mlýnem vypálen od Tatarů, r. 1703 navštíven rotami Rakoczyho, t. zv. Kuruci; těmito byl r. 1704 úplně vydrancován a spálen a r. 1705 vybrali jim Kuruci jámy obilní a 6 osob zabili.

R. 1805 leželo zde ruské vojsko, r. 1849 museli Lipovští dům co dům dvakrát dáti přípřež na dovoz potravin Rusům do Uher; také r. 1866 posílali Lipovští přípřeže do Myjavy v Uhrách a do Hodonína.

Poddanské poměry před r. 1848 byly následující: Z lánu (asi 60 měřic) robotovalo se ročně 156 dní a sice konaly se všechny polní práce. Úroky (činže) na penězích neplatili vrchnosti žádné, ale dávali z lánu 2 kohouty, ½ měř. žita (pšenice) a ½ měř. ovsa.

VINAŘSTVÍ

str. 39

Město Strážnice a všechny vesnice okresu, položené na úpatí hor Karpatských (i Kuželov, obě Vrbky a Javorník), pěstovaly druhy pilně vinnou révu. Vína Strážnická a Lipovská (Hertold ve svém Tartaro-Mastix Moraviae 1660 Lipovské víno řadí mezi nejlepší moravská) měla mezi víny moravskými dobré jméno.

R. 1775 ... Desátek z vinic byl 10. vědro a z každého achtelu vinice 7 mázů ročně; avšak přespolní, kteří měli vinice v Nové hoře, platili ročně dohromady 418 zl. 15 kr.

Lipovské víno bylo tehdy v dobré pověsti a nejen zdejší občané lipovské vinice drželi, nýbrž i lidé z vesnic okolních i vzdálených, ano i šlechtici a jiní zámožní lidé z různých míst. Z Velké mělo zde vinic 34 občanů, z Milokoště 8, z Blatnice 14 lidí, také panství Strážnické, Veselské, Uh.-Ostrožské, Uh.-Brodské a Velehradské. Kníže z Kounic měl vinic 30 měr, baron Minkvic 3 míry, baronesa Sucumbergová 6 měr, c. k. komorní ředitelství 36 měr, král. soudce z Uh. Hradiště, pán z Weisenburgu 10 ½ míry, pí. Stoklasová z Uh. Hradiště 18 měr, výběrčí potravní daně Koppensteiner 3 míry, farář strážnický Hnátek 3 měř., Jana Čepelková z Mezříče 12 měř. a j.

DALŠÍ FOTOGRAFIE

Obrázek 3: Šohaj z Lipova (str. 29)

Obrázek 4: Ženy z Lipova (str. 31)